

Helsingin hallinto-oikeus
Ratapihantie 9
00520 Helsinki

Vastaselitys kunnallisvaalivalituksista 2008 Karkkilassa, Kauniaisissa ja Vihdissä, dnrot 06786/08/2201 (Vihti), 06787/08/2201 (Karkkila), 06788/08/2201 (Kauniainen)

Valittajat Karkkilassa:

A

B

C

Valittajat Kauniaisissa:

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

Valittajat Vihdissä:

N

O

Vastaselitys

1. Yleistä

Tässä vastaselityksessä vastataan kootusti kaikkien kolmen kunnan – Karkkilan, Kauniaisten ja Vihdin – keskusvaalilautakuntien sekä oikeusministeriön lausunnoissa esitettyihin väitteisiin, koska valituksen perusteet ovat jokaisessa kunnassa samat, ja epäilemättä eri lausunnoissa esitetyt väitteet voidaan katsoa kaikkien kuntien eduksi.

Keskusvaalilautakuntien lausunnot näyttävät noudattavan linjaa, jossa perustellaan vaalien huolellista valmistelua ja järjestäjien saamaa koulutusta, mahdolltomuutta saada täydellä varmuudella selville äänestäjien tahtotilaa, verrataan sähköisen äänestyksen keskeyttämistä tyhjän äänestyslipun palauttamiseen, ja viitataanpa vielä ministeriön saamaan positiiviseen palautteeseen.

Näillä seikoilla ei ole mitään merkitystä asian ratkaisemisen kanssa. Keskusvaalilautakuntien lausunnoissa vältellään vastaamasta valittajien esittämiin ongelmiin, ja niistä annettuun näyttöön. Esimerkiksi valittajien näyttämät viiveet ja jumiutumiset sekä sähköisen äänestyksen laskematta jääneiden äänien suuruus verrattuna lippuäänestykseen jäävät ilman kommentteja. Käyttöliittymän ja äänestäjien koulutuksen puutteet myönnetään mutta esimerkiksi Karkkilan lausunnossa niitä pidetään ”tarkoituksenmukaisuuskysymyksinä” eikä vaalien luotettavuuden tai lainmukaisen järjestämisen mukaisena asiana.

Lisäksi ministeriön sisäisen tarkastuksen raportti vahvistaa valittajien esitykset mm. käyttöliittymäsuunnittelun ja testauksen puutteista. Äänet hukannut virhe paljastui testauksissa, mutta sille ei jostain syystä tehty mitään.

2. *Prosessiväitteistä: valitusperusteesta ja vastuuperusteesta*

Karkkilan keskusvaalilautakunnan mukaan ”ehdokkaana olleet valittajat D ja E eivät liene väittäneet, että (keskusvaalilautakunnan tekemä) päätös olisi lainvastainen”. Tämä ei pidä paikkaansa. Kuten valituksesta ilmenee, D ja E (Kauniaisista) sekä A (Karkkilasta) ovat valittaneet myös siitä, että valituksen kohteena olevat keskusvaalilautakuntien päätökset ovat olleet lainvastaisia. Keskusvaalilautakuntien olisi tullut jättää vaalien tulos vahvistamatta, sillä äänestäjien ja ehdokkaiden oikeudet eivät ole toteutuneet käytetyssä äänestysjärjestelmässä.

Kauniaisten keskusvaalilautakunta esittää, että kunnat eivät voisi olla vastuussa mahdollisista virheistä, koska kuntien vaaliviranomaiset eivät ole toimineet virheellisesti. Kunta on kuitenkin vastuussa myös niistä virheistä, jotka ovat aiheutuneet sähköisen vaalijärjestelmän toimittaneesta oike-

usministeriöstä ja sen alihankkijoista, joten viranomaisten toimintaa on tarkasteltava laajemmin kuin pelkästään kunnan omien viranomaisten osalta. Jos kokonaisprosessissa on tapahtunut virheitä, kuntalaisten ääni-oikeuden toteutumisen kannalta ei ole merkitystä sillä, johtuiko virhe kunnallisesta vai valtiollisesta viranomaisesta.

3. Hukkuivatko äänet oikeasti vai oliko kyse tarkoituksella keskeytetyistä äänestystapahtumista?

On kiistatonta, että kunnallisvaalien sähköisessä äänestyksessä yhteensä 232 äänestystapahtumaan keskeytyi siten, että ääni ei mennyt perille.

Oikeusministeriön lausunnosta ja sen liitteenä olevasta selvityksestä käy ilmi, että äänten katoaminen on mitä todennäköisimmin johtunut siitä, että äänestäjä on ottanut äänestyskortin laitteesta ennen kuin ääni on kirjautunut järjestelmään. Oikeusministeriö myöntää, että virhe on voinut tapahtua ilman että äänestäjä on sitä ymmärtänyt. Huomionarvoisesti tämä virhemahdollisuus oli ministeriön tiedossa jo ennen järjestelmän käyttöönottoa. Voidaan pitää huolimattomana viranomaistoimintana, että kahteen kertaan huomattuun ja raportoituun ongelmaan ei puututtu millään tavalla (ministeriön lausunto, sivu 6):

”Äänestyspäättelyn toiminnassa testaajat toivat puutteena esiin sen, että äänestäjälle saattaa jäädä virheellinen käsitys äänestyksen onnistumisesta, koska kortin ennenaikainen poistaminen laitteesta palauttaa sovelluksen mitään siitä ilmoittamatta aloitussivulle. Tämä kirjattiin myös testausmuistioon. Samaa asiaa kiinnitettiin huomiota vielä toisellakin testauskierröksellä.

Testihavaintojen edellyttämät toimenpiteet on yhtä lukuun ottamatta toteutettu. Testaajien havainnosta, joka koski äänestyskortin ennenaikaisesta poistamisesta johtuvaa äänestyksen keskeytymistä, ei seurannut toimenpiteitä.”

Keskusvaalilautakuntien mukaan ei voida varmuudella tietää, miksi äänet jäivät laskematta. Terminologisesti kysymys voi olla ”keskeytyneestä äänestystapahtumasta”, ja tätä on verrattu siihen, että äänestäjä päättääkin vain kävellä äänestyskopista ulos. Karkkilan ja Kauniaisten lausunnoissa esitetään vielä kaiken kukkuraksi salaliittoteoria: ”On jopa mahdollista, että äänestäjä on keskeyttänyt äänestyksen tarkoituksellisesti tavoitteenaan pyrkiä osoittamaan äänestysjärjestelmä epäluotettavaksi.”

Väitteet ovat epäuskottavia ja yliampuvia. Sähköisessä äänestyksessä laskematta jäi noin 2% annetuista sähköisistä äänistä kun tavanomaisissa vaaleissa luku on ehkä viisi kertaa pienempi. Lisäksi äänestyskoneessa oli mahdollisuus tietoisesti äänestää tyhjää. On siten erittäin todennäköistä, että jotakuinkin kaikki hukuneet äänet oli tarkoitettu jollekin ehdokkaalle.

Vihdoin Kauniaisten lausunnossa myönnetään suoraan, että äänestystapahtumat eivät ole keskeytyneet tietoisesti:

*”Eräs rouva ilmoitti ennakköäänestyksen ensimmäisen päivän uutislähetyksessä, että oli yrittänyt äänestystä 2-3 kertaa ennen kuin onnistui siinä (eli hänen äänensä oli mennyt sähköiseen vaaliurna). Samoin vaalipäivänä pari äänestäjää palasi myöhemmin äänestyspaikalle tarkistaakseen olivatko onnistuneet äänestyksessään. **Kun ilmeni, että näin ei ollut, henkilöt äänestivät uudestaan ja äänestys onnistui. Eli 3 äänestäjää, jolla yhteensä voi olla 4-5 virheilmoitusta, mutta samalla myös 3 onnistunutta äänestystä eli 0 menetettyä ääntä.**” (vahvennus lisätty)*

Toisin sanoen äänestäjät ovat kiistatta epäonnistuneet äänestystapahtumissa oman tahtonsa vastaisesti. Siitä ei ole mitään tietoa, kuinka moni äänensä hukannut on mahdollisesti palannut äänestyspaikalla, ja korjannut tilanteen. Karkkilasta ja Vihdistä tällaisia raportteja ei ole lainkaan, ja Kauniaisissakin tunnetaan vain nämä kolme tapausta. Lisäksi yllä mainittu ”erään rouvan” tapaus kuulostaa siltä, että siitä ei ole välttämättä tullut lainkaan raporttia keskeytyneestä äänestämisestä. Missään ei mainita, että rouva olisi ottanut kortin pois laitteesta (jolloin tapahtuma keskeytyy). Ehkä rouva olikin painanut väärän ehdokkaan numeroa, ja joutunut korjaamaan näppäilyjään, ja siten mielestään ”epäonnistunut” ilman että tästä olisi tullut ainuttakaan virheilmoitusta keskuspalvelimelle.

Näin ollen mahdollisesti myöhemmin korjattujen hukkuneiden äänien määrä jää avoimeksi ja puhtaiden spekulointien varaan. On epäuskottavaa, että myöhemmin korjattuja äänestystapahtumia olisi juuri enempää kuin mitä Kauniaisten keskusvaalilautakunta nyt raportoi. Muuten niihin olisi vedottu jo aiemmin, ja niistä olisi myös epäilemättä raportoitu julkisuudessa.

Mitä ilmeisimmin ne äänestäjät, joiden ääni on hukkunut, eivät ole tajunneet että äänestyksessä oli jokin ongelma. Kuten valittajat jo aiemmin ovat todistaneet, äänestäjät eivät ole palanneet äänestyspaikalla korjaamaan tilannetta vaikka olisivatkin tulleet epävarmaksi siitä onnistuiko äänestys vai ei. Tätä tukee myös sähköisen äänestyksen huomattavan korkea virheprosentti.

4. Euroopan neuvoston raportti tukee valittajien käsitystä äänien hukkumisesta

Valittajien esittämiä väitteitä ja näyttöä äänten aidosta hukkumisesta tukee vahvasti Euroopan Neuvosto tuore raportti kunnallisvaalien sähköäänestyskokeilun ongelmista (uusi todiste 11). Raportissa sanotaan muun muassa seuraavasti (kohdat 25-27):

”25. Ensinnäkin tarkasteltaessa asiaa äänioikeuden näkökulmasta voidaan todeta, että äänestyspaikoilla rekisteröitiin 232 äänestäjää

enemmän kuin mitä sähköisessä urnassa oli ääniä (yhteensä kyseisissä kolmessa kunnassa; vrt. 157 hylättyä paperista äänestyslipuketta). Näiden äänestäjien äänioikeus ei toteutunut, mikä todennäköisesti johtui äänestyslaitteiden virheellisestä käytöstä. Vaikuttaa siltä, että äänestäjien äänioikeus jäi toteutumatta ilman että he olisivat tätä tahtoneet tai olisivat olleet tästä tietoisia, mikä on vastoin yleisen äänioikeuden lähtökohtia. Ei voida kuitenkaan täysin sulkea pois sitä mahdollisuutta, että osan näistä epäonnistumisista olisi aiheuttanut äänestäjä tarkoituksellisesti protestina esimerkiksi poistamalla äänestäjäkortin ennen aikaisesti sähköisestä äänestyslaitteesta. Tätä käsitystä tukevaa tietoa ei ole tullut esille. Päinvastoin useat äänestäjät ovat ilmoittaneet äänestyslaitteiden käytössä kohtaamistaan vaikeuksista, sillä laitteet reagoivat hitaasti kosketusnäytöllä annettuihin komentoihin.

26. Toiseksi, tarkasteltaessa asiaa valituksi tulemisen oikeuden näkökulmasta, voidaan todeta, että äänimäärä, jonka ehdokas tarvitsi tullakseen valituksi oli useissa tapauksissa merkittävästi alempi kuin rekisteröimättä jääneiden sähköisesti annettujen äänien määrä (sama pätee verrattaessa määrää hylättyihin paperiääniin). Kauniaisten ja Vihdin kunnissa saman äänimäärän saaneiden ehdokkaiden välillä suoritettiin arvonta. Näin ollen Suomen sähköäänestyskokeilu ei päättynyt tyydyttävällä tavalla, kun ajatellaan oikeutta tulla valituksi.

27. Myös ikä on yleisen äänioikeuden tärkeä tekijä, sillä äänioikeus on saatava viimeistään täysi-ikäisenä eikä sitä voida peruuttaa myöhemmin ikään perustuvilla syillä. Suomen kokeilussa on ajateltavissa, että vähemmän tietotekniikkaan perehtyneet vanhat äänestäjät muodostivat osan niistä äänestäjistä, joiden äänet jäivät ottamatta huomioon sähköäänestyspäätteen virheellisen käytön vuoksi (esimerkiksi siten, että he eivät vahvistaneet valitsemaansa ehdokasta ja/tai poistamalla äänestäjäkortin ennen aikaisesti. ...”

”25. First, in terms of the right to vote, a total of 232 more voters were registered in the polling stations than there were votes in the electronic ballot box (across the three concerned municipalities; cp. 157 disqualified paper ballots). These voters were deprived of their right to vote, most probably through incorrect use of the voting terminals. It appears these voters were deprived of their right to vote unwillingly and unknowingly, contradicting this basic aspect of universal suffrage. However, it cannot be completely excluded that some of these incidents could have been produced on purpose by the voter, for instance to stage a protest by precipitately withdrawing the voter card from the electronic voting terminal. No information has surfaced to substantiate this possibility. On the contrary, several voters have expressed the difficulties they encountered with the voting terminals, which appeared to react slowly to touch-screen commands.

26. *Second, in terms of the right to be elected, the number of votes required for a victorious candidate was, in some cases, substantially lower than the number of non-registered electronic votes (also the case with disqualified paper ballots). In the municipalities of Kauniainen and Vihti there were draws between candidates that received the same amount of votes. Hence the Finnish electronic experiment did not terminate in a satisfactory way regarding the right to be elected.*

27. *Age is also an aspect of universal suffrage, as the right to vote must be acquired, at the latest, at the age of majority, without any subsequent annulment on age grounds. In the case of the Finnish experiment, it is conceivable that elderly voters, who were less acquainted with information technology, constituted a part of the voter group that had their votes omitted due to an inadequate handling of the electronic voting terminal (for instance by not confirming the chosen candidate and/or by withdrawing the voter card in a precipitately). ...”)*

Raportin johtopäätös kuuluu (kohta 57):

“57. Kuitenkaan sähköinen kokeilu ei täyttänyt tyydyttävällä tavalla niitä edellytyksiä, jotka demokraattisten vaalien peruseriaatteista seuraavat. Yleisen äänioikeuden periaatteen näkökulmasta voidaan todeta, että 232 äänestäjän äänioikeus ei toteutunut. Oikeutta tulla valituksi loukattiin suhteellisen merkittävässä määrin, sillä rekisteröimättä jääneiden sähköisten äänien määrä useissa tapauksissa ylitti sen äänimäärän, jonka ehdokas tarvitsi tullakseen valituksi (vastaava pätee vertailussa hylätyihin paperisiin äänestyslippuihin). Rekisteröimättä jääneiden äänien määrä on merkittävä suhteessa sähköisesti annettujen äänien kokonaismäärään (1,9 %, 12 234 onnistuneesti annettua sähköistä ääntä). Tätä seikkaa voidaan tarkastella myös vapaiden vaalien periaatteen valossa sillä vaaliviranomaisten antamat ohjeet eivät viitanneet tällaiseen mahdollisuuden keskeyttää äänestys.”

(“57. Nevertheless, the electronic experiment did not in a satisfactory way meet the requirements derived from the fundamental principles for democratic elections. In terms of the principle of universal suffrage, 232 voters were deprived of their right to vote. The right to be elected was also subject to a proportionally significant infringement, as the number of non-registered electronic votes on several occasions exceeded the number of votes necessary to secure a winning ticket (also the case with disqualified paper ballots). The number of non-registered votes is significant in proportion to the total number of electronic ballots cast (1,9%; 12 234 electronic ballots successfully cast). This issue can also be seen in the light of the principle of free

suffrage, as the election authorities' instructions did not refer to this possibility of aborting the vote.”)

Valittajilla ei ole tältä osin lisättävää tai huomautettavaa Euroopan neuvoston raportista.

5. Oliko äänestäjien ohjeistus puutteellista?

Oikeusministeriö kiistää mitenkään perustelematta, että äänestäjille annetut ohjeet olisivat olleet puutteellisia.

Samalla oikeusministeriön lausunnossa selvitetään toimintaa vaalipäivänä kuitenkin seuraavasti (sivut 10-11):

”Toimittajan lähituki lähetti 20.10.2008 tukikeskukselle erään vaalivirkailijan tiedustelun, jonka tukikeskus jatkolähetti edelleen ministeriön vaalien vastuualueelle hoidettavaksi. Viestin mukaan äänestäjät eivät aina olleet varmoja äänestyksen saamisesta onnistuneesti päätökseen. Siksi vaalivirkailija oli tiedustellut mahdollisuutta saada julisteesta uusi versio vaalipäiväksi. *Uuteen julisteeseen toivottiin lisäyksenä äänestyspäättelyn viimeisen näytön kuvaa, jossa urna olisi näkyvissä. Ehdotuksen mukaan äänestäjä voisi kuvan avulla varmistua, että äänestys on suoritettu loppuun.* Lisäksi virkailija ilmoitti, että he ovat itse lisänneet tällaisen, muusta ohjeesta kopioidun kuvan julisteen täydennykseksi. ...

Julisteen uudistamista selvittäessä ministeriön vaalien vastuualueella päädyttiin siihen, että vaikka ehdotus oli hyvä, ei uuden julisteen tekemiseen voitu *aikapulan takia* enää ryhtyä. Tukikeskus viestitti vaalien vastuualueen ilmoituksen perusteella kysyjälle ja toimittajan tukioorganisaation yhteiseen postilaatikkoon tiedon, että uusia julisteita ei ole tulossa, ja suosittelun hyväksi havaitun käytännön jatkamisesta. Lisäksi viestissä ilmoitettiin, että oikeusministeriön mielestä muutkin vaalilautakunnat voisivat tulostaa viimeistä näyttöä koskevan kuvan julisteen täydennykseksi.” (kursiivi lisätty)

Toiminta vaalien aikana kertoo omaa kieltään, kuinka puutteellista äänestäjien ohjeistus oli. Äänestäjille jaettujen äänestyskorttien perusteella äänestäjä ei voinut olla selvillä miten äänestys viedään onnistuneesti loppuun. Tämä havaittiin äänestyspaikoilla, ja vaalivirkailijat alkoivat lisäillä siellä näytettyihin ohjejulisteisiin omia täsmennyksiään äänestystapahtuman loppuun viemisestä. Ministeriö ymmärsi ongelman, hyväksyi toiminnan, ja olisi ilmeisesti uusinut ohjejulisteet, jos aika olisi vain riittänyt.

Tämä selvitys vaalipäivän tapahtumista on ilmeisessä ristiriidassa ohjeiden puutteellisuuden kiistämisen kanssa.

Kauniaisten keskusvaalilautakunnan lausunnossa myönnetäänkin (hieman sekavasti), että äänestyskorttiin tiivistetyt ohjeet mainitsevat OK:n painamisen vain kerran:

”Ohjeen viimeisellä sivulla, jossa on lyhyempi versio äänestämisestä sähköisesti, mainitaan kyllä vain ok:ta kerran... [teksti jatkuu sekavana]”

Lausunnossa kuitenkin painotetaan, että oikeatakin tietoa olisi ollut saatavilla. Ei tietenkään ole riittävää, että vain jotkin ohjeet ovat oikein. Takakanen ohjeet ovat todennäköisesti juuri ne jotka äänestäjä lukee, jos ylipäätensä katsoo ohjeita.

Keskusvaalilautakunnan vastauksen epäselvä osa saattaa tarkoittaa sitä, että äänestäjän olisi tullut jotenkin päätellä, että OK:ta tuli painaa kaksi kertaa huolimatta siitä, että se mainittiin ohjeessa vain kerran. Tämä on tietenkin kohtuuton vaatimus äänestäjälle. Äänestäjän pitää voida luottaa ministeriön ohjeisiin äänestyskoneen käytöstä sellaisenaan. Ei voida olettaa, että äänestäjä on esimerkiksi lukenut ja vertaillut kaikkia versioita ohjeista, tai että äänestäjä osaisi intuitiivisesti päätellä, että tiivistetyistä ohjeista on jätetty jotain olennaisia vaiheita pois.

6. Oliko äänten hukkumisella mitään merkitystä lopputuloksen kannalta?

Kauniaisten lausunnossa todetaan, ettei edes kaikkien hukkuneen äänen antaminen olisi muuttanut puolueiden vertailulukuja riittävästi jotta eroja puolueiden paikkajakoon olisi syntynyt. Tämä on sinänsä totta, mutta sillä ei pitäisi olla mitään merkitystä tapahtuneen virheen juridisen arvioinnin kannalta.

Lisäksi on ilmeistä, että hukkuneiden äänien huomioon ottaminen olisi muuttanut lopputuloksen siltä osin kuka henkilö olisi tullut valituksi valtuustoon. Kauniaisten lausunnossa tämä myönnetäänkin seuraavasti:

”...jopa yhden menetetyn äänen huomioon ottaminen voisi tietenkin vaikuttaa yksittäisten ehdokkaiden keskinäiseen järjestykseen.”

Ehdokkaiden keskinäinen järjestys onkin se peruste, jolla valtuustoon valitaan ihmiset. Kauniaisten lausunnossa yritetään peitellä sitä kiistämätöntä seikkaa, että mitä ilmeisimmin väärät henkilöt valittiin valtuustoon.

Perustuslain mukaan vaaleissa äänestetään henkilöä eikä puoluetta. Kauniaisten keskusvaalilautakunnan mielestä uudet vaalit olisivat ”epäsuhteessa virheen laatuun ja määrään.” Keskusvaalilautakunta on väärässä. Väärien ihmisten valitseminen on perustavaa laatua oleva peruuttamaton virhe, joka voidaan korjata vain järjestämällä uudet vaalit.

7. Prosessin kulusta ja viranomaisten toiminnan virheellisyydestä

Tässä voidaan vielä tuoda esiin yksi seikka tapauksen prosessista, joka osoittaa selvästi viranomaisten toiminnan virheellisyyden.

Oikeusministeriölle jätettiin vaalivalittajien puolesta 10.11. asiakirjojen julkisuusperiaatteen mukainen pyyntö järjestelmän testauksesta, ja mahdollisesti havaituista virheistä. Tarkoitus oli selvittää, oliko ministeriöllä jo etukäteen tietoa äänten hukkumisen syistä.

Asiakirjapyyntöön vastattiin (todiste 12) vihdoin 9.12. eli kuukautta myöhemmin. Vastauksesta jäi puuttumaan olennaista tietoa, esimerkiksi tapauksen kannalta aivan keskeinen testaussuunnitelma sisältää ministeriön mukaan ”liikesalaisuuksia”. On yllättävää että testaussuunnitelmat olisivat salaisuuksia, sillä ne eivät sisällä mitään tuotteen osia tai ohjelmistokoodia jota kilpailijat voisivat käyttää hyväkseen. Järjestelmän testauksen ilmiselvän puutteellisuuden vuoksi testaussuunnitelmaa ei voitane pitää kilpailijoiden kannalta edes hyödyllisenä. On kuitenkin mahdollista että suunnitelmat tai niiden puute toisivat esille valmistajan tai ministeriön kannalta epäedullisia asioita, kuten lisää vakavia puutteita jo havaittujen lisäksi.

Lisäksi ministeriöltä saatu vastaus oli sisällöltään ristiriidassa ministeriön itsensä antamaan raporttiin. Asiakirjapyyntöön annetun vastauksen (todiste 12) kohta 4 kuuluu ”Kaikki havaitut suunnittelukuvauksiin ja em. testitapauksiin nähden virheelliset toiminnot korjattiin.” Tämä ei pidä paikkaansa, jos ministeriön raporttiin on uskomisen. Raporttissahan myönnetään, että äänten hukkumisen aiheuttama virhe oli tunnistettu testauksessa, mutta sille ei oltu tehty mitään.

8. Uusintavaaleista

Kauniaisten ja Vihdin keskusvaalilautakunnat toteavat, että jos vaalit joudutaan uusimaan, ennakoäänestyksen järjestäminen kunnan ulkopuolella olisi vaikeaa. Syy on ilmeisesti taloudellinen. Tällä seikalla ei ole kuitenkaan merkitystä arvioitaessa sitä, onko vaali järjestetty lainmukaisesti ja demokratian periaatteita noudattaen. Aiheutuvilla kustannuksilla ei voida syrjäyttää jokaiselle kuuluvaa poliittista perusoikeutta.

Oikeusministeri Tuija Brax on kuitenkin julkisuudessa esittänyt ajatuksen uusintavaalien järjestämisestä ensi kesän eurovaalien yhteydessä. Tämä tuntuisi luontevalta ratkaisulta ja helpottaisi uusintavaaleista mahdollisesti koituvia kustannuksia ja ennakoäänestyksen järjestämistä maan- ja maailmanlaajuisesti.

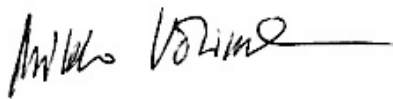
9. Lisäkuluista

Kaikkien kolmen kunnan vastaselityksien laatimisesta on seurannut uusia oikeudenkäymiskuluja yhteensä 2440 euroa arvonalisäveroineen.

Todisteet

11. Euroopan neuvoston raportti kunnallisvaalien sähköisestä äänestyksestä
12. Asiakirjapyyntö ja siihen saatu vastaus, mukaan lukien vastauksessa mainittu liite 7

Helsingissä 23.12.2008

Mikko Välimäki
Oik. kand, Turre Legal Oy
Bulevardi 2-4 A, 00120 Helsinki
Puh. 050-5980498
Email: mikko.valimaki@turre.com